

Teli bőrönd, üres szív

Vietnám*

A magányos turista

A magányos turista olyan, hogy nincs kivel megossza, hogy most mennyire szép egy vízesés (Dambri Falls), és még hallgatnám a hangját, de mért hallgassam, ha nincs kivel hallgatni. Ott fülel, és azt mondja erről a természeti látványosságról, hogy de szép, és nézi, ahogyan ismeretterjesztő filmet néz az ember a bogarak életéről, a madarak vándorlásáról. Meddig hallgassam még, kérdi magától, ez már annyi volt, hogy elég. Nem tudja eldönteni, talán még abba az irányba, hívja fel saját figyelmét egy irányra, még érdemes volna elmenni. El is megy. Fú, de szép zöld minden. Turisták szelfit készítenek, este már küldve lesz a közösségi hálóra. Mennyire szerencsés és milyen boldog, mert fontos, hogy boldog arcot rögzítsen a kép. A magányos turista is rajta lesz az egyik képen. Ez kicsoda, kérdezi valaki, aki lájkolta a képet. Nem tudom, egy turista, válaszolja ez a fényképet készítő ember. Egy magányos turista. Ott álldogál egyedül, ahol mások egymással. Nem könnyezik, csak a vízpermet áztatja az arcát, mert hát közel megy, ha nem lenne magányos, akkor is közel menne, s nevetne azzal az emberrel, aki nélkül most magányos.

68

Champa és a rablók

Félelmetes belegondolni, mondta a barátom, hogy az az ország, amelyik még a nyolcvanas években is éhezett, 1986-ban döntött a kormányzat a gazdaság átalakításáról, ma a második rizsexportőr, s kávéban meg az első vagy második, most ezt nem tudom pontosan. Erre gondolok, amikor a tenger mentén haladok Nha Trangtól délre, hogy egy olyan királyság (Champa, a 2. század végétől a 17. századig) kultikus emlékhelyét nézzem meg (Po Klóng Garai), amely hindu vallási alapokra épülő királyság ugyan 1500 évig állt fenn, és uralkodott Vietnám déli felén, ma már alig emlékszik valaki rájuk, Európában meg soha nem is tudták, hogy létezett. A nyugati ember a saját történetét is alig ismeri, a határain kívüli világ meg csak annyira érdekli, hogy miben kapcsolódott hozzá az évszázadok során, s ezt a kapcsolódást a mai napig egyszerűen a kirablás fogalmával lehet leírni. Európa annak ellenére, hogy az ázsiai gazdaságok dominálják a világot, még mindig úgy tekint ezekre a messzi területekre, mint másodrendű világlakók országaira, ahová olcsó munkaerőért és olcsó, ámde különleges utazásokért vetődik a fehér ember. Hiába fedezte fel Galilei, hogy nem a föld körül kering a világ, s hiába tudja ezt ma már minden óvodás, érzelmileg ott tartunk, ahol tízezer évvel ezelőtt az őskori ember, a világ a föld körül kering, a földön pedig a mi kultúránk van centrumba, minden egyéb kultúra ennek függvényében létezik.

* Az útinapló első és második részét decemberi és januári számainkban közöltük. (A szerk.)

Tengerpart, oroszok

Szállodák sora és épülő szállodák sora, a véghetetlen hosszú tengerpart óriási lehetőség, hogy a Nha Trangot és közvetlen környékét kinőtt orosz turistáknak nyaralási lehetőséget biztosítson. Mert hát az oroszok, annyian, akár az oroszok, de még a nyaraló oroszok is annyian vannak. Nem beszélnek semmilyen nyelven. Na jó, ez azért így nem igaz, mert oroszul tudnak. Messziről látszik rajtuk, hogy oroszok, nem csak a ruhájuk miatt, ha meztelenek lennének, akkor is látszana. Orosz a járásuk, az arckifejezésük, a gesztusaik. Haladunk a parton, arra gondolok, hogy olyan a turizmus a tengerparti országoknak, mint az araboknak az olaj. Egyelőre charterjáratokkal ömlesztik a vendégeket. Mert nyaralni kell. A nyaralás a jó élet egyik fokmérője. Az igényesek tudni is szeretnének valamit az országról, valójában eredetiségélményre vágnak, hogy na, ezt a különleges helyet mi láttuk, aki nem hiszi, annak megmutatjuk a fotókat, ahol egyedül vagy alkalmi útítársainkkal pózolunk egy az UNESCO által is felminősített épület vagy természeti szépség előtt, vagy épp szelfikészítés közben meditatív állapotban révedünk a kamerába, igyekszünk a szelfibotokkal úgy ügyeskedni, hogy látszódjék a hatalmas gongot nem értelmezhető algoritmusban ütő szerzetes is, amely hangra, ezt már otthon meséljük a képeket mutogatva, végül is átfolyt rajtunk a csí, és azonossá váltunk az ommal. Az igénytelenek csak olcsó rákra, csigára vagy barbeque krokodilra vágnak, s ez utóbbiak el is érik a céljukat.

Nha Trangban sétálni, mintha Szocsiban lenne az ember. Tényleg csak oroszok, a szállodában egy üveg vodka is van az ásványvizek mellett, s tényleg minden ki van írva oroszul. Kénytelenek kiírni, mert különben hogy rendelnének. Rámutatnának az étlapon valamire, hogy kérek egy ilyet. Vagy nem ilyet, mert az drága, inkább olyat, de valójában az második fogás vagy leves? S ha még sikerül is rendelni valamit, mit mondanak otthon, amikor megkérdezik a szomszédok meg a rokonok, hogy te, Szása oszt mit ettél? Akkor mit mond Szása, hogy nem tom, de nagyon jó volt, vagy nagyon olcsó volt? Mi vót benne, mégis? Hát vót benne tészta meg hús, meg hal, meg mindenféle zöld gazok. Esznek az oroszok, én a tengerparti sétányon megyek, igazi nyaralóváros, gyönyörű sétány, homokos part, szívószállal behűtött kókusztejet iszom, magából a kókuszdióból, persze potom pénzért. Nagy király vagyok én is, ez látszana rajtam, ha bárki is látna. A sétány mellett kukoricásütők, rák- és kagylósütők, égett szag.

Street food

Szeretek utcáról enni, különösen, ha nem hot dog és gírosz a kínálat. Az utcán ülnek az árusok, kis faszenes tűz mellett, és valamit sütnék vagy főznek. Mindent tudnak csinálni abban a három edényben, amit hoztak magukkal. Néhány árus még étlapot is ad. Kis műanyag asztalkákat és székeket hoznak, ez mind elfér a robogón, a robogón minden elfér, azt minden vietnámi tudja, bútorok, falnyi méretű falitükör, állatok, egy zöldségesnyi zöldség, az egész család, két-három gyerek, papa, mama, s persze egy étterem is.

Lepakolják az ideiglenes vendéglőt a tengerpartra, rendelést vesznek fel, és tényleg kihozzák azt, amit kérsz. Rizs és kagyló és hal és valami leves. Van a kétfogásos vendéglő, hogy ehetsz valami tésztát és valami levest, vagy hot pot van, amit gazdagon felszerelnek, zöldségek nyers hús, gomba, az alaplével telt edény alatt óvatos tűz, és az asztalkát körbeülik a vietnámi dolgozók, és közösen pakolják bele a fortyogó lébe az alapanyagokat, s közösen kanalaznak vagy pálcikáznak a közös edényből. A vendéglősök kétórányt maradnak itt délben, aztán pakolnak, eltűnnek, felkészülnek az esti két órára, a vacsorára. A gyáva turisták rettegnek ettől a kínálattól, azt hiszik, itt aztán intravénásan kapják a fertőző baktériumokat, esetleg egy marék férget, vagy legalább egyet, ami hatméteresre nő a beleikben, s ha nem veszik időben észre, biztosan megeszi belülről az embert. Holott épp ellenkezőleg, itt biztos nincs baktérium meg féreg, mert olyan gyorsan fogy el minden, hogy a legfürgébb károkozónak sem jut idő befészkelnie magát az ételbe. Megyek a tenger mellett, megyek Hanoi utcáin, épp dél van, ki vannak pakolva, jókedvűen falatoznak. Meddig marad ez így, töröm a fejem, s hogy mi lesz helyette.

Határ

Két korszak határán születtem. A feudális szokásrend akkor még tartotta magát. A közösen szerveződő munka, a papír nélkül is tudjuk, hogy mi kié, még az elvileg közös földekről is tudjuk, hogy hol kinek a felelőssége lekaszálni a fűvet, hol kinek van joga fát ültetni, s azt kívágni, vagy a gyümölcsfák termését leszedni. De már akkor ott ármánykodott a modernitás, hogy szétverje ezt a rendet, és nem adott helyébe semmit, legfeljebb a kötött és kötelezően betartandó munkaidőt és a megbízható fizetést. Hát itt állok ebben a Vietnámban, ami épp olyan, mint a szülőfalum volt gyerekkoromban (már ha egy falu tud szülni), csak az a különbség, hogy a változás után nem romos házak maradnak és romos emberek, hanem egy fényesre törült seggű, modern világ, és folyamatosan jobb és jobb létben élő vietnámiak. Csak az, ami régen az övéké volt, az a világrend, amely világrendnek részei a kis boltok, a kis műhelyek, s persze egyfajta spirituális valóság is, az omladozni kezd, majd végképp összeomlik. De ami összeomlott, alig látszik, ahogyan eltörpülnek a közép-vietnámi zöldség- és kávétermelő lat törzs falujában az apró faházak a melléjük épült gazdag paloták árnyékában.

Ősök

Amikor egy magaslatról lenéz az ember a közép-vietnámi felföldre, olyan, mintha kisebb-nagyobb tavakat látna ezen a magaslati sík vidéken, s csak később érzékeli, hogy fólíásátrak özöne tükröződik vízként a napfényben. Ez a térség már régen felhagyott a gazdaságtalan rizstermeléssel, és ráállt a gyümölcsre, zöldségre, kávéra és teára. A Dalat környékéről származó zöldség egyet jelent a minőséggel. A meggazdagodott földművelők méretes és európai minőségű házakat építenek maguknak, abban a sajátos vietnámi barokkban, ami kicsit olyan érzetet kell, mintha a modern építészet

meg sem történt volna. Faragott kő, márvány és betonoszlopok, timpanon, kitüremkedő stukkók, faragott kőkorlátos erkélyek. Ez a kastélyszerű építészet talán a valahai franciák jómódja utáni vágyat akarja tükrözni. Mintha a francia épületekről nézték volna le a mintákat, hogy aztán úgy alkalmazzák, ahogyan ők szépnek és mutatósnak látják. Általában rossz ízlés látszik ezeken az épületeken, ahogyan az otthoni hirtelen meggazdagodott réteg is a valahai arisztokraták épületeinek kliséit próbálja újraépíteni. Mintha ősvivő akarnák tenni a mait, az aktuális korosztály anyagi sikerét visszaágyazni a múltba. Pedig, akár a vietnámi ősök tiszteletkor, a semmiből jötteknek csak annyi múltjuk van, amíg vissza tud nézni az emlékezet. Három-négy nemzedék, bár a negyedikről már csak homályos utalások alapján épül valami kép. Tudod, ő volt az anyu nagyapjának a... Apja, nagybátyja, testvére, nagyapja? Néznek egy régi fotót. Anyu, te még emlékszel, írd rá a hátoldalára, hogy kik ezek. De már anyu sem emlékszik, vagy pontatlanul, s a hátoldalra, ha kerül felirat, az pont nem azok neve, akik a fotón vannak. A fotón lévők emlékét elmosta az idő. S ha mégis pontosak a feliratok, már nem tudni, ki volt az a nagyapa, a gyerekek csak úgy mondják, az a bácsi, akinek a felmenői le lettek fényképezve. Tudod, az a dédnagymama, kezdi az apa magyarázni, de a gyerekeket nem érdekli, inkább legóznak, az olyan, hogy van, s össze lehet rakni, nem úgy, mint a száz évvel ezelőtti múltat. S persze a ma épülő múlt, ami agyondokumentálja az életünket, olyannyira, hogy már csak a dokumentáció látszik, az élet alig, ez a múlt is lesz százéves, s milliószám kerülnek a kukába vagy a világháló virtuális temetőibe az emlékek.

71

Kor

A vietnámiak fiatalabbnak látszanak akkor is, ha már öregek. Nem mi látjuk így, ők is úgy látják, hogy az európai lakosság látványosabban öregszik, mert elhíznak, mert megöszülnek, mert elveszti a testük a feszességét. Forever young, ez a modern mákony, fiatalnak kinézni. A vietnámiak látják, hogy minden igyekezet ellenére a nyugati embernek ez nem sikerült, pedig adott esetben milliókat költött kozmetikumokra, s a teste fele már régen műanyag. Ötvenévesen akkora melle van, hogy majd le nem szakítja a gerinccsatornáját, s ha elneveti magát, nem az arca mozdul, hanem a fejbőre. Sonic Youth.

Nézed az interneten a fiatalra maszkírozott zenészeket, meg azokat, akik tényleg fiatalok, vagy fiatalok voltak akkor, amikor a felvétel készült. Can you picture what will be? Van az a kor, gondolod, amikor még érdemes valahogy kinézni, most már elég, ha megfürdesz. Hány éves korig marad valaki benne a párválasztási bizniszben, hány évig egy nő, meddig egy férfi. A férfi tovább húzza, hiszen eleven spermiumokat hord, de néhány év múlva kiderül számára, s persze a fiatal nő számára is, hogy csak spermabanknak volt jó, arra már nem, hogy felnevelje a második alomból származó közös gyerekeket, az első házasságban születettek meg egy életen át haragudni fognak rá, hogy hátat fordított az anyjuknak, a családnak, mindannak, amiben ők annyira akartak hinni.

Magyarok

Ilyen messze néha azt gondolja az ember, olyan jó lenne összefutni valaki-vel, aki magyar. Fülel a szavakra, utcán, strandon, a látványosságok közelében, de csak ismeretlen nyelvek harcosai vannak körülötte. Aztán egyszer Hanoi egyik utcáján (Hang Bong) kutyagol, s feltűnik egy mondat az anyanyelvén, azon a nyelven, amin mindent meg tud közelíteni, amit ember egy nyelven meg tud közelíteni. Magyarul beszél valaki, hallja a tónust, aztán a mondatot, hol a faszban lehet itt venni egy doboz sört. Három harmincas férfi lohol ezen az utcán, később kiderül, hogy vizskit is akarnak. Honfitársaim, magyarok, jutott eszébe Nagy Imre felhívása 56-ból. De nem ismétlem meg a mondatot itt a belváros egyik népszerű utcájában, hagyom, hogy a honfitársak csapata elhagyjon. A következő alkalom az óceán partján volt Hoi An közelében. Öreg férfi hozta magával a fiatal babáját. Ez azért jár, ha már egy ilyen korosztályt bevállalt a lány. Zavartan beszéltek egymással, a nőnek a szállodával volt baja, vagy csak azzal, hogy mért nincsen gyereke ettől a férfitől, s hogy azt egy Vietnámmal nem lehet fölülírni, pedig a férfi azt gondolta, most egy fél évig legalább kuss lesz, aztán elviszi Ausztriába síelni. Látod, mondom a barátomnak, elhozta a fiatal nőjét, kell valami attrakció, amivel elkápráztatja, amivel kicsit feljavitja a romos testet. A vietnámi barát, hogy á, nem, ez, ez az apja. Dehogyan az apja, mondom, ki hozza el a harminckét éves lányát Vietnámba? De Vietnámba jönni mindenki szeret, még az apjával is, mondja a barátom, szóval az apja, hát nem látod milyen öreg, mert ők még öregebbnek látják ezt a férfit, mint amilyen öregnek látja egy európai. Hát legyen így, elfogadtam a jóindulatú megoldást, és elfordítottam a tekintetemet, meg őt is ettől a pártól a természet felé, hogy ne lássuk, amikor csókolóznak.

72

Növényzet

A növények majd kicsattannak az erőttől. Esőerdők és folyami erdők, gazdag rizsföldek, a sárban egykedvűen tapicskoló vízibivalyokkal, s minden ház és az utcák tele virággal, fákkal. Innét indulhatott volna a Flower Power eszméje, ha az idő tájt nem épp napalmmal és más brutális növényirtó szerekkel bombázták volna az országot az amerikaiak. Ha nem is ez a növényzet indította a mozgalmat, valamilyen módon mégiscsak innen eredt, hisz a hatvanhetes tüntetésen a Pentagon előtt hangzottak el ezek a szavak először, mikor a háborút ellenző fiatal lányok és fiúk virágot tettek az épületet őrző katonák puskacsövébe.

Make sex

A vietnámiak többsége nem tud angolul, vagy ha tud, én nem tudok olyan jól, hogy megértsem ezt a vietnámi dallamra felkent angolt. Egy dolgot azonban, úgy tűnik, minden vietnámi férfi tud angolul is: make sex. Autóval megyek Dalatból (Közép-Vietnám) Saigonba (Dél), a sofőr persze egy rohadt szót nem tud angolul, és nincs neki a mobilján fordítóprogram, amivel számtalan sofőr él, hogy bepötyögöm neki, életkoromhoz mért tempóval az angol mondatot, a mobil meg bőszen fordít. Vagy a lassúbb módszer a

Fontos angol mondatok taxivezetőknek című könyv, amikor is úgy beszélgetünk, hogy a fickó fellapozza a következő kérdést: hová akar menni, aztán a kezembe nyomja a könyvet, hogy keressem meg benne a választ. Na, ennek a sofőrnek ilyenje sincs, úgyhogy a társalgásunk elég egyszerű szintre süllyed, szóval csak mutogatni lehet vele. Bungalók, mutatok az új nyaralótelepre, ahol valóban bungalók vannak, s ezt az épületegyüttes bejáratára ki is írták. Jessz, jessz, mondja a sofőr, bungaló, mék szex, rám kacsint és nagyot nevet. Hotelek, mondom, és az épülő és elkészült szállodákra mutatok. Jessz, jessz, mondja, kacsintás, nevetés mék szex. Kofi, mert épp kávéültetvények mellett megyünk, jessz, jessz, mék szex, tí, jessz, mék szex. Így végigszexelni egy hétórás utat, Dalattól Saigonig elég fárasztó. Pagoda, mondom. Jessz, jessz, mondja, és nem kacsint. Úgy tűnik, isten az egyetlen ellensége a szexnek.

A legfelsőbb lény a legfelsőbb szinten

Az ember azt hiszi, a vallások olyanok, hogy régen megalapították őket, aztán az ember megszokásból, mert a szülei is ezt csinálták, megtartja. Kicsit ugyan lefarag mindenből, nem jár hetente templomba, meg a legtöbb korlátozó intézkedést, például a böjtöket már nem tartja. Sőt, van pofája azt mondani, hogy én amúgy is kevés húst eszem, nem kell ahhoz böjt, satöbbi. De persze épp ellenkezőleg, rengeteg húst eszik, csak bizonyos húsfajtákat, mondjuk, a felvágottakat nem tekinti húsnak. Meg különben is, mondja ez az egész tök elavult, mert tényleg egy olyan vallás híve vagy, aminek a rendszerét akkor találták ki, amikor még halálos vétek volt, ha mondjuk más házát vagy feleségét megkívántad. Pedig a ma létező vallások jelentős része nem a régmúlt terméke. Ott tolonganak az új vallások hívei között a metodisták, a jehovisták, az adventisták, a baptisták, a mormonok, s persze a keleti világ is legyártja a magújulás vallásait, amilyen a Cao Dai, a legfelsőbb lény hite. A Cao Dai megpróbálja buddhista alapokon összefésülni a különböző hiteket, s így aztán a látványosan kicifrázott templomaikban az ember könnyen összefut egymással hadban álló vallásalapítókkal, Mohammeddel és Jézussal, Buddhával és Mózással, s persze teljesen meglepődik, amikor az alapszentek között egy kolléga is feltűnik, Victor Hugo. A Tay Ninhben lévő díszes katedrálisban egy táblán ott a neve Sun Yat Sen, kínai forradalmár, Nguyen Binh Khiem, vietnámi költő mellett a három legfontosabb szent között.

Állok mezítláb a templomkövön, amikor egy szerzetes odajön, hogy ért-e a szimbólumokat. Nem, mondom, és akkor beszélni kezd a templomot díszítő ábrákról és Ngo Van Chieuról, a vallásalapítóról, aki 1919-ben vetette papírra a Cao Dai elveit. Vajon akik mélyen beleágyazódnak egy hitbe, megmenekülnek-e azoktól a feszültségektől és szorongásoktól, amelyek a lét alapvető velejárói, például a halálfélelemtől? Ezt kéne megkérdezni, de nem kérdezem.

Azt hisszük, eltemettük istent, s mindent elkövetünk, hogy saját életünkben megtörténjen az individuális megistenülés, hogy bennünk teljesebben ki a mindenható ember, aki bejárhatja a fél világot. Észak, Dél, Kelet, Nyugat,

na, rámutat a térképre, itt még nem jártunk, s máris rendeli a repülőjegyet. Ám a törékeny élet, hiába tápláljuk a legjobb élelmiszerekkel, hiába tömjük magunkba a megújító vitaminokat, bizony törékeny marad, s mikor épp törík, mégiscsak kibuggyan belőlünk az a szó, hogy jaj, istenem, s úgy nézünk a mellettünk állókra, ha épp van, aki mellettünk áll, úgy nézünk ezekre a megmaradókra, ahogyan riadt vad néz vissza az épp őt elpusztítani akaró vérfarkasra.

Mekong

De ez a riadt tekintet, most még nincs megriadva, vidáman és örömmel néz a Mekong folyóra például. Vietnámot hatalmas folyók szelik át, de az utazók névről csak a Vörös folyót ismerik (Észak) és a Mekongot (Dél). A Mekong deltáját, ahol archaikus közösségek termelik a legfinomabb zöldségeket, ahol füstölő öreg motorcsónakokkal pőfékelnek a vízitelepeken élő halászok. Mennek a vízicipacra, hogy beszerezzék a szükséges árut. Az elmúlt években tömegével szűntek meg ezek a Mekongra jellemző árusítóhelyek, ezzel ritmusban nyíltak a szárazföldi raktáráruházak, ahol nagyobb kínálatból és olcsóbban tudnak vásárolni a lakók. Vagy épp fordítva, először a raktáráruházak nyíltak, s ez tette tönkre a vízicipacokat. Minden eltűnik. A Mekong lakóiból vagy nyomorult szegényember lesz, vagy városi munkavállaló. A halászat egyre kevésbé szolgálja a megélhetést. Túl sok a halász, túl koszosak, s a halak számára élehetetlenek a vizek. A vízen és az apró szigeteken élők gyerekei, mondja a vietnámi ember, csak a kötelező öt osztályt végzik el. Tudnak írni, olvasni, de mást nem. Azt, amit otthon tanulnak a szüleiktől, arra már nincs igény. Ha a városba kerülnek, a legsilányabb munkát kapják. Rossz munkakörülmények, minimális bér. Nemcsak a szegénység lesz a részük, mint a szülőknél, hanem a kiszolgáltatottság is. Pedig a vietnámi mosolynak, a könnyed és nem erőlködő szorgalomnak az alapja a kis magán- vagy családi vállalkozások rendszere. Mesteremberek, boltosok, halászok, földművesek, mindegyik a sajátjában dolgozik. Ők mondják meg, hogy mit mikor. Most ebéd után ledőlök kicsit, behuppanok a függőágyamba a műhely közepén, és alszom egy órácskát. Senki nem gongat és kolompol és kiabál, hogy mi lesz a munkával. Kedvesek, mert épp azt csinálják, amit ezer évek óta szeret az ember csinálni. A sajátját a saját döntései alapján működteti. Itt nincs az az eszeveszett erőlködés, gátlástalan hajtás és törtetés, ami az úgynevezett civilizált világ jellegzetessége, hogy mindenáron többet és többet akarok, ha nincs több most, mint tegnap volt, bukott ember vagyok. Igyekeznek, és többnyire gyarapodnak, de ha nem, akkor sem feszülnek meg, a sors ítéletét elfogadják, nem gondolják, hogy ők uralhatják le a sorsot. Fölkelnek, munkába mennek, és csinálják, ahogyan csinálták a régiiek is, ahogyan azt kell. Can Thóban vagyok, látványos sétány a folyóparton, a távolban hatalmas híd, átível számtalan folyórészen, a piacon rengeteg zöldség, zöld levélfélék, amelyeket európai ember nem ismer, halak kagylók, rákok. Dél van. Az árusok ebéd után vannak. Felheveredtek a pultra, alszanak. Hajnal óta ébren voltak.

Járás

A vietnámiak úgy mennek, hogy szinte surrannak, nem emelik magasra a lábukat, nehogy leessen róla a strandpapucs, mert papucsban járnak, ez az általános viselet, meg fehér ing és szövénadrág, persze a fiatalok éppúgy, ahogyan mindenütt a fiatalok, a világra hasonlítanak, és nem Vietnámmra. Úgy surrannak, hogy az egész testükben, a tartásukban van valami lazaság, mintha szerény popsztárok lennének, akik nem akarnak feltűnni, de nem tudják mégsem levakarni magukról a lazaságot. A háborút is így nyerték meg, ezzel a laza csendes, ámde folyamatos mozgással. Megbújtak lápokban, a föld alatt, mert ha kellett, tíz körömmel vájtak alagutat, akár több száz kilométernyit is Saigon mellett (Cu Chi). S mikor az amerikaiak megjelentek, a felszínről eltűnt mindenki. A szűkös járatok három szinten voltak kialakítva a levegőzés, a főzés, a tanítás helyszínei, s persze alvóhelyek és kórház is. Főzni úgy, hogy kívül nem látszódhat a füst, hiszen az elárulja a titkos helyet, és mindenkinek vége. A füst elvezetése már önmagában egy technikai ügyesség volt. Nézem a fényképeket, ahogy a föld alatt élnek, ahogyan hátukra vetett géppisztollyal művelik a földeket. Csúszok a kicsit kibővített járatokon, egy amerikai lány bepánikolt, nem bír továbbmenni, ott vagyunk mögötte, még két perc, és én is összeomlok, de a csoportot vezetőik mindenre fel vannak készülve, ügyesen kikapják a szűk helyről a lányt. Végre felszínre jutunk. Tíz percig sem bírjuk ott, ahol napokat éltek emberek a háború alatt. Nem, ezt a népet nem lehet elpusztítani, akkor sem, ha olyan nagy ország akarja, mint Kína.

75

Igazi hősök

Ezer katona, ezer különlegesen kiképzett harcos. Vízialakulat. A Can Dao mangroveerdő csatornákkal körülölelt apró szigetein bújtak meg. Ők voltak a legkeményebbek. Válogatott szegénylegények, mert úrifíú seperc alatt elpusztult volna itt. Északon szedték össze őket. A legszegényebb falvakból, olyanokat, akik bírják a mostoha körülményeket, tudnak étlen és szomjan lenni, s mégis a legerősebbek a falvakban. A legkeményebb harcosok, akik a legkeményebb kiképzést kapták. A felkészítést követően beköltöztették őket ebbe a krokodiloktól hemzsegő csatorna- és lápvilágba. Mikor bevetésre indultak, elbúcsúztak tőlük az ottmaradók. Örökre. Mert olyan bevetésre mentek, aminek valójában nem volt két esélye, csak egy: a pusztulás. A Saigon folyó felől nyolcan úszva közelítették meg az amerikai üzemanyag-tárolókat, és felrobbantották, öten a lőszerraktárakat, és felrobbantották. A nyolcból hat, az ötből öt visszatért, de a végére az ezerből csak száznegyven maradt. Ők a hírmondók, ők viszik tovább az elpusztult hősök emlékét. Az US Army hiába perzselte fel az erdőt. Ezer vietnámi hős, aki a hazájáért harcolt abban a háborúban, amit ők nem úgy hívnak, mint a magyarok, az amerikai háborúban. Pedig a másik oldalon se csak amerikaiak harcoltak, sőt, Amerikában cél volt a háború vietnamizálása, hogy nem idegenek harcolnak a honvédők ellen, hanem Dél-Vietnám harcol Észak-Vietnám ellen. A demokrácia a kommunizmus ellen. A jó állam, a rossz állam ellen. De nem jött át az üzenet, a világnak ez a háború megakadt a torkán. Apu, kik

nyertek, kérdezi a kisfiam, amikor ezekről a bátrakról mesélek. A Vietkong, mondom. Örül, hogy azok, akiknél vagyok, és nem az amerikaiak. Igen ők nyertek, mesélem, ők léptek, surrantak, és ha egy közülük elfeküdt, mert repszert kapott vagy lövedéket, egy másik állt a helyére, s amikor hárommillió elfeküdt, amennyien végül is elfeküdtek a háború tíz éve alatt, akkor hárommillió állt a helyükre.

Az örökösök

A valahai harcosok örökösei, a családok, akik mind visznek magukkal valami sérelmet a háborúból, most ebben az ősök kultuszára felesküdt Vietnámban kapitalizmust építenek. Egy olyan társadalmi szerkezet, ami a középkorhoz kötődik, a feudális világhoz, úgy tűnik, a termelés mákonyától megszállott Nyugatot épp a termeléssel és a fejlődéssel tudja felülmúlni. És jön a tőke, Koreából, Japánból és persze Amerikából is. Jó, ha Amerikából, mert nem haragszunk, mondja a barátom. Aztán hozzáfűzte, csak ne Kínából jöjjön. Félnek, holott a nyelvkészletük nagy százaléka és az életformájuk is kínai. A reggeli levesevés szokása Kínából jön, ott jöttek rá, hogy a szervezetnek szüksége van a tartalmas reggeli folyadékra. A kipakolás, a mindent árusítunk a házaink előtt szokása, kínai, a holdujév ünneplése kínai. Mindezek ellenére Vietnám tagadhatatlanul vietnámi, mert akik itt laknak, mégiscsak másfajta emberek. Az itt élő ember nem kínai. Saját kultúrája van, saját emlékei, fájdalmai és örömei. Az egyetlen jelentős ázsiai ország, ahol latin ábécét használnak. Egy francia szerzetes, Alexandre de Rhodes a 17. században kialakította a latin betűs átírást, ami a 20. századra országosan elterjedt, s részévé vált az ország identitásának. Holott csak azért álltak rá, mert praktikusnak látszott.

76

Amit kell, azt kell

A praktikus célirányosság, nincs fölösleges lötyögés, önsajnáló szenvedés. Nagyon mély egyértelműség van a vietnámi életben. Amit kell, azt kell csinálni. Nagyon mélyen bennük van a jóindulat minden ember iránt, hogy elfogadd, ez ilyen. De ha egyszer elveszíted ezt a jóindulatot: senki vagy. Ez Vietnám, nem egy kimagyarázós nyugati világ. Itt nem szokás átvágni azt, aki rendes, mert a rendes nem azt jelenti, hogy hülye. Egyszer átvághatod, de második lehetőség már nem lesz. Ez a világ azért jóindulatú, mert nem akar felesleges energiákat pazarolni a gyanakvásra. Azt mondja, szumma összegen, ami itt persze időt jelent, jól járt, hisz adott esetben beengedte a farkast, de nem tekintette az életét körülvevő sok-sok embert farkasnak. Az emberek többsége nem farkas. Legfeljebb farkaséhes. Ahogy sok-sok évszázadon át azok voltak, kemény munkával termelték meg azt a minimumot, amit képesek voltak megtermelni, ami sikerült. És a mai napig megesznek minden nem mérges gazt, minden magot és minden állatot. A szemem előtt sült a patkány, de étlapra kerül a kígyó, a krokodil, a csiga, minden tengeri szöszmös lehet akár csemege is, s északon még a kutyaevés is divatban van. Sokszor esznek, és sokat, bár zöltségeket, fűszert alig használnak, csak zöldeket. Könnyűt esznek, amit könnyű emészteni. Szikarak és vékonyak, ha dagadtat látsz, az kínai.

Eltelik

Minden idő eltelik, minden szem megtelik homállyal. Nézed a fővárosban kószáló embereket. Hamarosan nem leszel itt, egy leszel azok közül, aki a messiútról mesél és képeket mutogat. S ha mondasz egy mondatot, a hallgatók mondanak még hármat, hogy amikor ők, nem pont ott vagy épp ott vagy egy hasonló helyen voltak, mit tapasztaltak. S hogy a keleti útjuk óta olvasnak keleti bölcseletet, a Tao Te Kinget vagy az Upanisádokat, a Bhagavad-gitát, Buddha beszédeit, s ezeknek a New Age gondolkodói által összezagyvált kivonatait, s hogy mennyire rájöttek valamire az életükből. Te nem jöttél rá semmire, örülsz, hogy ők beszélnek, mert nem tudod pontosan, hogy lehetne arról mesélni, hogy magányos vándorként mész végig egy hatalmas országon, amely ország abban a régióban mégsem tűnik annyira nagyinak, hiszen körülötte, a közelében nálánál jóval nagyobbak vannak. Gondolkozsz, míg hallod Buddha lebutított üzeneteit, s persze te sem vagy különb, te is épp annyit értesz belőlük, amennyit ők. Vagy talán mégsem, talán annyiban más vagy, hogy nem vagy képes reményt fogalmazni oda, ahol nincsen, ahol számodra a pusztulás tényleges megsemmisülés. Nem hiszel szellemekben, akik még ott ólálkodnak körülötted, hogy segítsék az életedet. Neked üres a levegő, vagy csak azzal a rohadt nagy füsttel van tele, amit a főváros motorosai kipufognak. Szeretted volna különb lenni, mint vagy, de úgy látszik, bármi történik, csak annyi vagy, amennyi vagy.

Búcsú

Búcsúzol emberektől, a várostól, s a turistáktól, akik, miként te, semmit nem értettek meg a néhány hét alatt keresztüljárt világból. Vietnám addig volt a megértés lehetősége, amíg nem jutottak oda. Valójában csak jó ebédek és vacsorák emlékével és olcsón vett ruhákkal térnek haza, s nem spirituális megtisztulással. Már az első napon beszerezték az új cipőt, új kabátot, új hátizsákot. Nem is hoztak váltóruhát, minek terhelni a bőröndöt. Már az első napon, amikor egy lélektelen amerikai útikönyv ajánlatára megnéztek egy pagodát. A pagoda után, már korábban eldöntötték, hogy beugranak az első boltba. Amúgy ezt is az útikönyv ajánlotta, valamint a legjobb áron a legjobb ételt kínáló éttermeket, épp olyan jelentőséggel, amilyen jelentőséggel azt a szent helyet is ajánlotta, ahol a vietnámi lélek napi huszonnégy órában szolgálatot teljesít. Persze ezt senki vándor nem észleli, mert csak ismeretlen fickók szobrait látja, s a tiszteletükre feltornyozott ajándékokat. Sorozatszobrok, hát ezek között se volt egy Michelangelo se, gondolod, vagy azt gondolod, az a házaspár ezt gondolja, aki vásárlás előtt ide is beugrott, egy Michelangelo se, aki valami karakteresebbet is kifaragott volna, ami kinéz valahogy, nem úgy, mint a többi.

Szóval a könyv ajánlatára bemennek az első boltba és serény alkudozások után, ezt is a könyv ajánlotta, hogy ne fogadd el az árat, s ha nem alkudozol, hülyének néznek. Jó, sikerült felére levinni az árat, mert a boltosok fel vannak készülve arra, hogy a turisták alkudoznak, ezért eleve dupla árat mondanak, amely ár, még duplán is mélyen alatta van a hazai áraknak. Szóval megvannak az új cuccok. Fú, mennyit megtakarítottunk, mama, mondja az

egyik utazó a feleségének, mert neki még volt. Igen, nagyon mennyit, mondja az öreg néni. Nézed a rokonaidat, a többi turistát, s arra gondolsz, hogy nem is az ijesztő magasságuk, mert hát a többség óriásnak látszik a helyiekhez képest, és nem is a bőrszínük különbözteti el a helyi lakosságtól, hanem a frissen vásárolt holmik hivalkodó újszerűsége. Mennek a Hoan Kiem-tó mellett, kattog az agyuk, még mindig számolnak. Többféle összeszámolási lehetőség van, mert vehetik úgy, hogy az otthon legolcsóbban megvásárolt hasonló holmik mennyibe kerülnek, s lehet az otthon legdrágábban megvásárolható hasonló holmik árával kalkulálni, meg van a középáras változat. Szóval, mondja a férfi, végül is, ha mindent összeadunk és kivonunk, végül is ingyen volt az út. Az jó, mondja a néni, s rákérdez, hogy kerestünk is valamit. Hát persze, mondja az idős férfi, az utazás árát. Holott épp fordítva, az út árához hozzájött a feleslegesen megvásárolt áruk költsége, amely árukról a vietnámi út előtt egyáltalán nem gondolták, hogy szükségük lesz. Szóval valójában megduplázták az útköltséget. De örülnek, hogy viszik ezt a sok árut és sok-sok emléket, amely emlék és élmény majd halálukkal belekerül a semmibe, a tárgyi dokumentáció meg a kukába, amikor a leszármazottak felszámolják a lakást.

Túlsúly

78

Cipelik a hazautazók a túlsúlyos bőröndöket, fizetik a többletköltséget, morognak, hogy miért nem olyan repülőjegyet vettek, amiben nagyobb súly is benne van. Főleg a férfiak morognak, mert valahol érzik, hogy meg lett csapolva ez a családi kassza, s hisznek egy olyan hosszú öregkorban, amikor kiderülhet, hogy épp ennek a néhány hétnek az ára hiányzik a költségvetésből. Mész te is haza, egy vagy az élménygyűjtők közül, gondolkodsz, mért nem oldott meg semmit ez a két hónap, s hogy van-e olyan, hogy megoldás. Nincs. Nincs másfajta élet, csak épp az, amit élsz. Nézed a társaidat, nevetnek, már itt élménybeszámolót tartanak az alkalmi útitársaknak. Vetélkednek, kinek sikerült mélyebb élményeket átélni. Á, ti csak egy napot voltatok ott, hát mi hármat, azért három nap alatt mégiscsak. Igen, mondja a másik, és megnevez egy másik helyet, ahol viszont ők voltak nem is három, hanem négy napig. Vetélkednek, hogy kinek a Vietnáma nyomja le a másik Vietnámt, s persze a ravaszak behoznak korábbi utakat is, hogy voltatok-e már mondjuk Nepálban, s hát a másikon nem voltak, szóval vesztek. Ez nem szomorú, ez csak az élet, a hitét veszített ember élete, aki megpróbálja a saját életén belül felépíteni az e világi istent, s ebben az építkezésben Vietnám egy kis betonelem lett.

Minden idő eltelik, gondolod, s hogy bár nem nézel tükörbe, úgy hiszed, minden szem egyszer megtelik homállyal.